

720
N 38B

~~CNC~~

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 16

1 mei 1956

No 5

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJselstraat 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD: P. van der Wiel: In Memoriam J. H. E. Wittpen (p. 73). — Rinke Tolman: Ontmoetingen met Atalanta's (p. 75). — L. G. E. Kalshoven: Notes on the habits and ecology of Indonesian forest insects of minor importance (p. 77). — H. R. Smissaert: De larven van voor de Nederlandse fauna nieuwe soorten Plecoptera, Ephemeroptera en Trichoptera (p. 89). — Korte mededelingen (p. 92: J. Taapken, Mededeling, Aanbiedingen).

IN MEMORIAM J. H. E. WITTPEN

7 OKTOBER 1878

— 25 FEBRUARI 1956

door

P. VAN DER WIEL

Op ruim 77-jarige leeftijd overleed na een betrekkelijk korte ziekte onze vriend WITTPEN.

Jan Hendrik Ernst Wittpen werd op 7 oktober 1878 te Amsterdam geboren. Na zijn opleiding trad hij in dienst van de Fa Lippmann, Rosenthal & Co, enige jaren later verliet hij deze firma en zette hij het door zijn vader opgebouwde correspondentschap van de Fa de Jong & Co voort. Waar zijn grootvader reeds bij genoemde firma werkzaam was, heeft dit tot een meer dan 100-jarige relatie met de Fa de Jong & Co geleid.

Hoewel hij steeds zeer plichtsgetrouw zijn zaken behartigd heeft — ondanks al zijn liefhebberijen — heeft dit werk hem toch nooit ten volle bevredigd. Eigenlijk is hij zijn carrière misgelopen, van kind af aan voelde hij zich nl. sterk aangetrokken tot de muziek en meer in 't bijzonder tot het bespelen van een dwarsfluit.

Voor de oorlog heeft hij jaren lang samen met de altzangeres Ina Belser voor de radio-omroep geconcentreerd, met haar sloot hij zijn tweede huwelijk, hetgeen tot een zeer gelukkig leven leidde.

Op een excursie in 1910 naar het onvolprezen Zeeburg bij Amsterdam ontmoette ik Wittpen voor het eerst. Waar ik mij nog maar zeer kort met de insecten bezighield, was deze kennismaking voor mij zeer aangenaam en leerzaam, vele excursies volgden, terwijl de vangsten gezamenlijk op naam gebracht werden.

LIBRARY
MAY 28 1956

Beiden verzamelden wij toen zowel vlinders als kevers, later, toen zijn ogen minder goed werden, verzamelde hij alleen vlinders, terwijl ik de vlinders in de steek liet; zijn keververzameling nam ik destijds van hem over.

Begin 1916 werden wij beiden lid van de Nederlandsche Entomologische Vereniging, de Zomer-vergadering te Zwolle was de eerste door ons meegemaakte bijeenkomst.

Vooraf het kweken van vlinders deed hij gaarne en toen dan ook *Thersamonía dispar* Haw. in ons land gevonden was, zette hij er alles op om deze fraaie vlinder te kweken. Zeer veel excursies naar Scherpenzeel en Wolvega werden ondernomen en inderdaad gelukte het hem de jonge rupsen in zijn tuin op zuring te laten overwinteren. Toen dit bekend werd, bereikte hem het verzoek, of hij bereid was de in Engeland uitgeroeide *Thers. dispar* aldaar op de oorspronkelijke vindplaats uit te zetten. Voor dit doel werden in Friesland weder rupsen verzameld en op zuringplanten op het terrein in Engeland uitgezet, later gelukte het hem nog 1000 eieren naar Engeland te zenden. Inderdaad is dit experiment uitstekend gelukt, de soort heeft zich sedert dien staande gehouden, zodat zij op het goed bewaakte terrein geheel inburgerde.

Na dit schitterende resultaat heeft Wittpen getracht de soort ook naar het Naardermeer over te brengen. Weer werden eieren in Friesland gezocht en op 27 augustus 1928 werden ongeveer 350 rupsjes op zuringplanten in het Naardermeer uitgezet. Hoewel het volgende jaar diverse vlinders werden waargenomen, heeft deze overbrenging jammer genoeg toch niet tot blijvend resultaat geleid.

Dit is slechts een voorbeeld, hoe Wittpen tijd en veel moeite er voor over had om anderen te helpen. Met zijn gul en opgewekt karakter en de prettige omgang met mensen voelden vooral de jongeren zich sterk tot hem aangetrokken. Jongere verzamelaars waren bij hem steeds welkom en het was hem altijd een genoegen hun een aantal fraaie goed geprepareerde vlinders mee te geven.

Ook op geheel ander terrein wist hij correct werk te leveren, diverse meubelen, o.a. zijn fraaie vlinderkast, maakte hij zelf. Een vakman zou het hem niet kunnen verbeteren. In het bezit van een oude microscoop zijnde, verzocht hij een instrumentmaker het inderdaad goede instrument te moderniseren, o.a. door er een micrometer op te monteren. De instrumentmaker achtte dit niet mogelijk, doch vriend Wittpen liet zich niet ontmoedigen. Na oefening op een koperdraaibank demonteerde hij zelf de microscoop en volgens zijn eigen plan wist hij inderdaad de gewenste micrometer zelf te maken. Ook dit zou een vakman hem niet kunnen verbeteren.

Diverse instrumenten en ook klokken en andere uurwerken gelukte het hem weer prima in orde te maken, vele vrienden en kennissen heeft hij op allerlei gebied van zijn vaardigheid en inzicht doen profiteren, nooit deed iemand vergeefs een beroep op zijn hulp.

Later heeft hij zich verscheidene jaren beziggehouden met uitvoerige proeven tot het kleuren van witjes met neutraalrood. Het voer der rupsen werd met een oplossing van deze stof behandeld, indien de kweek gelukte waren de uitkomende vlinders min of meer rose gekleurd. In de loop der jaren heeft hij aldus een fraaie serie witjes gekweekt. De exemplaren variëren van licht tot donkerrose.

Behalve voor de inlandse vlinders interesseerde hij zich ook zeer voor de tropische. Tientallen jaren was hij bezig zijn collectie — ook door kweken — uit te

breiden. Zijn omvangrijke collectie is inderdaad buitengewoon fraai, een der weinige verzamelingen op dit gebied in particulier bezit.

Voor zijn vrouw, die in alles met hem meeleeft en hem ook op vele excursies vergezelde, is het een hele slag, dat aan dit werkzame leven een einde gekomen is.

Doorwerth, Utrechtse weg 366.

Ontmoetingen met Atalanta's

door

RINKE TOLMAN

Op 22 oktober 1955 namen W. A. VAN ELMPT en schrijver dezes tussen ongeveer 12 en 14 uur in het kustgebied van Putten (Gld.) in totaal 32 Atalanta's waar. Hiervan waren 4, die „gebonden” waren aan de menselijke nederzettingen in de buurtschappen De Stenen Kamer, 't Oever en Nulde; d.w.z. zij gedroegen zich als standvlinders, waarvan de belangstelling uitging naar de bloemen in de tuintjes van de boerenerven. Daarentegen haastten de overige 28, zonder hun reis te onderbreken, teneinde eventueel nektar te snoepen, zich voort vlak langs de oever van het IJsselmeer, op één na, die zeeinwaarts vloog.

Wij gingen die dag de trek na van kauwen, roeken, bonte kraaien, spreeuwen, kramsvogels, veldleeuweriken, vinken en kepen, die zich vooral in oktober in grote troepen verplaatsen langs de z.g. stuwlijn of geleidingsbaan. Dit is de strook gronds, onmiddellijk langs de vroegere Zuiderzee, waarboven zich massa's vliegende vogels concentreren, daar een zeer geprononceerde „watervrees” hen ervan weerhoudt om in de oorspronkelijke trekrichting te volharden, omdat zij dan meer of minder grote stukken zee zouden moeten oversteken. In 't bedoelde gebied is de situatie nu zo, dat de kust er een eindweegs plotseling landinwaarts buigt. Zodra de vogels dit punt naderen, nemen zij het niet eens zo uitgebreide watervlak van de „inham” niet in hun trekroute op, maar zwenken verder landinwaarts om hun tocht voort te zetten.

Het merkwaardige nu was, dat, zoals wij reeds opmerkten, van de 28 Admiralen niet minder dan 27, evenals de vogels, terugdeinsden voor 't watervlak. Zij kopieerden, bij wijze van spreken, het voorbeeld van de gepluimde toeristen, zwenkten eveneens landinwaarts en vervolgden, het nauwe contact met de kustlijn verbrekend, hun tocht boven de veilige vaste bodem.

Dat die ene Atalanta een ander gedragspatroon te aanschouwen gaf dan de overige 27, is niet in strijd met de door feiten bevestigde theorie, dat, net als de vogels, blijkbaar ook vlinders, i.c. Atalanta's die van het oosten uit breedbanig terugtrekken, watervlakken soms als angstwekkende hindernissen mijden, de kustlijn gaan volgen, zodoende dus tijdelijk van de oorspronkelijke koers afwijken, bij 't ontmoeten van inhammen nog meer gaan uitwaaieren en op deze wijze soms plotseling weer in staat zijn de aanvankelijke trekrichting in te slaan. Die ene Atalanta gedroeg zich derhalve precies eender als een deel van de Europese vastelandsvogels. Bepaalde individuen van bepaalde vogelsoorten — men kan de vinken als voorbeeld kiezen — „nemen” zelfs de Noordzee, nadat er veel aarzelingen en „innerlijke strijd” aan voorafgegaan zijn, zodat zij, als de trekdrift het wint van de watervrees, zelfs in Engeland terechtkomen.